

право. Особенная часть. В.К. Попов, Ю.А. Вовк, В.В. Гречка та ін. Изд-во «Вища школа». – 1987. – 266с.

2. Відомості Верховної Ради України. – 1991. - № 41. – Ст. 546.

3. Ведомости Верховного Совета СССР. – 1992. - № 39. – Ст. 346.

Гетьман А.П.

*д.ю.н., проф., проректор з наукової роботи
Національного університету «Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»*

РОЗУМІННЯ ПРИРОДОРЕСУРСНОГО ПРАВА В НАУКОВІЙ СПАДЩИНІ ПРОФ. Ю.О. ВОВКА

Наукова спадщина проф. Ю.О. Вовка має неперевершене значення в сучасній доктрині не лише екологічного, але й земельного, аграрного, трудового та інших галузей права і законодавства України та країн СНД. Його перу належить ціла низка фундаментальних досліджень, які на декілька десятиліть визначили вектор наукових досліджень у відповідних галузях права та законодавства, стали орієнтиром для прийдешніх поколінь науковців та заклали фундамент концептуального розвитку теорії та методології зазначених вище галузей права і законодавства. Серед таких монументальних робіт слід назвати: Колхозное трудовое правоотношение: монографія – 1972; Договорные отношения колхозов с организациями и предприятиями: монографія – 1962; До проекту основ земельного законодательства: стаття – 1968; Вопросы охраны (защиты) права государственной собственности на землю в СССР: стаття – 1983; О предмете и системе природоресурсового права: тезиси – 1975.

Але я хочу зупинитися лише на одній проблемі, яка стала предметом дослідження, серед багатьох інших, до яких був причетний проф. Ю.О. Вовк, – розуміння природоресурсового права, його предмет, метод, система, принципи, методологічні засади права державної власності на природні ресурси, управління у відповідній сфері та право користування природними ресурсами. Цій науковій проблемі присвячена монументальна праця вченого-педагога, яка має назву «Радянське природоресурсне право і правова охорона навколишнього середовища: загальна частина». Вона була видана в 1986 р. в якості навчального посібника відповідного навчального курсу, що викладався в Харківському юридичному інституті для студентів юридичної спеціальності. Але за своєю суттю, змістом, архітектонікою викладеного матеріалу це є фундаментальне монографічне дослідження.

Досліджуючи концептуальні засади природоресурсного права та правової охорони навколишнього середовища, проф. Ю.О. Вовк зробив декілька наукових висновків, які стали орієнтиром для подальшого розвитку теорії екологічного права, його законодавчого забезпечення, попередження та усунення юридичних колізій в цій сфері суспільних відносин.

Перший висновок, до якого дійшов у своїй праці вчений – наявність єдиного предмета природоресурсного права. Таким предметом є своєрідні суспільні відносини, які існують з приводу раціонального використання і охорони природних ресурсів, об'єктів природи держави. Цей предмет єдиний у зв'язку із єдністю і взаємозв'язком всіх об'єктів природи, а також загальних принципів природокористування. В той же час він багатогранний, що віддзеркалюється у підвидовому різноманітті відповідних відносин, обумовленим різними видами природних об'єктів, з приводу яких існують суспільні відносини.

Взаємозв'язок природних об'єктів і, як наслідок, існуючі з їх приводу суспільні відносини наглядно проявляються відносно до землі, її надр, вод, лісів, іншої природної рослинності і дикого тваринного світу. В цьому випадку існує непорушний фізичний і екологічний зв'язок, який є настільки тісним, що суспільні відносини, які пов'язані з використанням окремих об'єктів природи неможливо розмежувати без спеціальних правових приписів.

За думкою проф. Ю.О. Вовка, об'єкт суспільних відносин єдиний – це земля в цілому з

її надрами, водами, лісами, рослинним і тваринним світом тощо. Це важлива особливість головної, визначальної частини природоресурсних відносин, яка свідчить про їх єдність і, в той же час, виключає можливість виділення окремих видів суспільних відносин, які могли б стати предметом таких самостійних галузей права, як земельне, водне, лісове ті ін.

За думкою проф. Ю.О. Вовка, сукупність природоресурсних відносин має необхідну предмету галузі права специфіку. Своєрідність суспільних відносин з приводу землі, її надр, вод, лісів і т.і. відображається не лише в їх нерозривному взаємозв'язку і органічній єдності, обумовленій природною фізичною взаємозалежністю об'єктів даних відносин. Всі зазначені відносини єдині за своїм соціально-економічним змістом, а також єдина мета цих відносин: найбільш ефективно використання природних ресурсів з максимальним піклуванням про їх охорону і відновлення та забезпечення в цілому безпечного середовища існування людини.

Окрім того, за думкою вченого, природоохоронне право, яке протиставляється в юридичній літературі природоресурсній галузі права, не має самостійного предмета правового регулювання, оскільки суспільні відносини, пов'язані з експлуатацією природних ресурсів, не можуть поділятися на відносини по їх експлуатації і охороні. В державі не можна користуватися багатствами природи без їх охорони. Порядок користування природою передбачає охорону, а якщо можливо – відновлення і покращення природних об'єктів, що експлуатуються.

Ще один науковий висновок, який було зроблено проф. Ю.О. Вовком, пов'язаний із необхідністю кодифікації природоресурсного законодавства, яке залишається вкрай актуальним і на сьогоднішній день. Вчений вважав, що предмет природоресурсного права (земельні, водні, лісові, гірничі відносини) регулюються системою однотипових гілок законодавства, яка включає до себе окрім різних нормативних актів, чотири вида Основ законодавства і кодексів. Близькими за змістом до цих Основ і кодексів є закони «Про охорону атмосферного повітря» і «Про охорону і використання тваринного світу». Відсутність Основ природоресурсного законодавства не свідчить, що не може існувати відповідної галузі права. Не в кожній галузі законодавства можливо або доцільно на даному етапі його розвитку мати Основи законодавства. Зокрема, в природоресурсному законодавстві відсутня практична потреба в єдиному законодавчому акті, який замінить собою всі існуючі Основи в цій сфері. Разом із тим, як вважав проф. Ю.О. Вовк, вдосконалення природоресурсного законодавства потребує послідовного проведення в сферу регулювання суспільних відносин цілої низки основних принципів, що характерні для нього. Ці принципіальні положення доцільно чітко сформулювати і закріпити в єдиному законодавчому акті – Основах раціонального використання і охорони природних ресурсів, які не припинять дію чинних Основ земельного, водного, лісового законодавства та законодавства про надра, а внесуть до них необхідні корективи.

За його думкою, з урахуванням реальних особливостей галузі права, необхідно посилити роботу по вдосконаленню природоресурсного законодавства, що регулює загальні положення і конкретні питання, – охорону державної власності на природні ресурси, управління ними та деякі ін.

Торкаючись доктринальних проблем загальної частини природо ресурсного права, проф. Ю.О. Вовк зробив також низку інших наукових висновків (метод та система права, право власності на природні ресурси, право природокористування, управління в сфері використання та охорони природних ресурсів тощо), які визначили подальший шлях розвитку природо ресурсного права і законодавства на теренах колишнього СРСР та стали підґрунтям для формування екологічного права незалежної України.

Юліан Олександрович Вовк був талановитим учнем та педагогом. В його особливості поєднувалися не тільки талант, плідна працездатність та добросовісність, але й рідкісні душевні якості – дбайливість, зваженість, поважне ставлення до людей, вміння вислухати і зрозуміти свого опонента. Максимою його життєвої поведінки були істина, щирість і чесність у стосунках з людьми.